

De Orde der Vrijmetselaren in Suriname

Van 'old boys network' tot vehikel om hogerop te komen

Jannes H. Mulder

De vrijmetselarij in Suriname kent een bewogen geschiedenis en het is een klein wonder dat haar oudste loge Concordia van 1761 nog steeds bestaat. Met haar oprichting in 1761 behoort Concordia tot de oudste loges van Zuid-Amerika. De geschiedenis van de orde in Suriname kent drie periodes. De eerste periode valt in de tweede helft van de achttiende eeuw wanneer er sprake is van een groei en bloei van loges. In de negentiende eeuw treedt stagnatie op en neemt het aantal loges dramatisch af. De derde periode valt in de twintigste eeuw wanneer de vrijmetselarij zich aan maatschappelijke veranderingen moet aanpassen.

In deze periode ontstaan in Suriname bovendien andere broederschappen. Van een aanvankelijk exclusief blank gezelschap ontwikkelt de broederschap zich naar een uit de Surinaamse elite samengesteld gezelschap. Op 27 november 2011 zal loge Concordia haar 250-jarig bestaan vieren. Reden te meer om stil te staan bij de ontwikkelingsgeschiedenis van de vrij-

metselarij in Suriname.

Tussen 1760 en 1780 ontstaan in Paramaribo maar liefst acht loges. Omdat de oprichting van een loge uitsluitend na schriftelijke toestemming van de grootmeester, als voorzitter van het Nederlandse hoofdbestuur, mogelijk is, zijn de constitutiebrieven uit Den Haag van groot historisch belang. De oudste

***Strijd tussen voor- en tegenstanders van
afschaffing van slavernij***

aanvraag uit Paramaribo van 28 maart 1761 is opgesteld door zes vrijmetselaren. Aan baron Van Boetzelaer, hoogste in hiërarchie binnen de Nederlandse vrijmetselarij, vragen zij mede namens circa veertig andere broeders een loge Concordia te mogen oprichten. Deze overzeese vrijmetselaren missen de gezelligheid en sfeer van hun broederschap in Nederland, en de oprichting van één of meer loges door en voor ex-pats in het verre West-Indië ligt in hun optiek voor de hand. Vrij snel na haar oprichting in 1761 werd echter niets meer vernomen van loge Concordia, een ontwikkeling die samenviel met de crisis in de plantagesector in de tweede helft van de achttiende eeuw in Suriname. In 1773 werd loge Concordia opnieuw een constitutie vanuit Den Haag verleend.

Onder de vaak ongetrouwde broeders uit Nederland zitten liberale nieuwlichters die geloven in de Verlichting evenals officieren uit de krijgsmacht. Hun broederschap was meer een respectabel gezelschap heren dat zich duidelijk en zichtbaar elitair gedroeg. Netjes gekleed met schootsvel voor en enigszins koketterend, liepen de broeders in cortège naar hun besloten bijeenkomsten, waar zij lichtvoetige en welgemanierde

gesprekken voerden. Het broedermaal werd soms aangevuld met alcoholische 'kanonnades' en na afloop opgeluisterd met liederen, dansmuziek en dames tot diep in de nacht. Dit bijna extraverte gedrag in de tweede helft van de achttiende eeuw ondergaat in de negentiende eeuw een opvallende en blijvende verandering wanneer de vrijmetselarij onder invloed van een vijandige buitenwereld een ingetogen, enigszins introvert karakter ontwikkelt en de maçons niet meer herkenbaar op straat naar hun loges lopen. Deze omslag had te maken met een zoeken naar eigen identiteit en met de beslotenheid waarmee leden van de verschillende loges maatschappelijk opereerden.

De circa tweehonderd jonge broeders verschilden in herkomst, maatschappelijke status en geloofspraktijk, waardoor uiteenlopende, soms rivaliserende loges ontstonden. De eerste en oudste loge, Concordia van 1761, stond van het begin af aan open voor iedereen, mits blank en van goeden huize. In 1767 werd een tweede loge geconstitueerd, La Zelée. Leden van deze loge behoorden tot de blanke bovenlaag, onder wie Louis Nepveau, de broer van gouverneur Nepveau. Binnenskamers

Detail van een portret van Prins Frederik der Nederlanden dat hangt in loge Concordia in Paramaribo. Het is geschilderd door broeder Venninga.

spraken ze bij La Zelée van clandestiene en frauduleuze praktijken binnen Concordia, een beschuldiging die in de bronnen niet wordt gepreciseerd. Loge La Zelée had aanvankelijk een hogere status dan Concordia, maar stierf desondanks rond 1808 een zachte dood. De derde loge, L'Union, ontstaat in 1773 als enkele tientallen Portugees-joodse broeders Concordia verlaten. Deze Portugees-Joodse broeders waren generaties lang rijke eigenaren van suikerplantages en maakten deel uit van de koloniale elite. De reden van afsplitsing zouden de joodse spijswetten zijn die binnen Concordia blijkbaar niet voldoende konden worden nageleefd. Hoogduitse Joden (Asjkenazim) – vaak pas uit Nederland aangekomen – waren aanvankelijk lid van L'Union, maar richtten in 1778 hun eigen loge De Standvastigheid op. In 1835 sluiten de rijen zich binnen de Joodse gemeenschap weer als L'Union zich verenigt met De Standvastigheid. Op haar beurt verenigde De Standvastigheid zich omstreeks 1850 met Concordia.

Ook onder het Corps der Militie en het Corps Mariniers bevinden zich jonge kerels die met elkaar een eigen plek willen hebben. Daartoe wordt in

1776 een verzoek ingediend en perkerende zeepost krijgen deze dienstplichtigen vanuit Nederland het groene licht. Deze broeders komen in het statige pand van gouverneur Nepveau op Gravenstraat 6 bijeen en de naam Cura et Vigilantia van de loge verwijst naar het devies in 1774 gebeiteld boven de balkondeuren boven de indrukwekkende voordeur. Verdere informatie over deze militaire loge ontbreekt helaas.

Eveneens van korte levensduur zijn La Solitaire van 1775, een kleine exclusieve loge voor magistraten, De Vereenigde Deugd van 1777, van oorsprong een op basis van een Engelse constitutiebrief opgerichte loge, en La Constance van 1779.

Uit de notulen van loge Concordia van eind achttiende eeuw blijkt dat er op bijeenkomsten gemiddeld zestien leden aanwezig waren. De missie is vanzelfsprekend bouwen aan jezelf en de gemeenschap. De leden zijn welgestelde blanken uit de hoogste klasse en dat willen zij - onmiskenbaar - graag zo houden. Vandaar de uitgebreide selectieprocedure van aspirant broeders. Tijdens bijeenkomsten zijn godsdienst en politiek taboe maar in het begin van het ontstaan

In 1860 betreft Concordia met nog maar 73 broeders Gravenstraat 6, het statige gebouw waar ruim driekwart eerder in de bloeiperiode van de vrijmetselaren de officiersbroeders van loge Cura et Vigilantia hadden gezeten.

Loges der orde Vrijmetselaren

Concordia

Gravenstraat

K. van der Meulen	Voorzitter.
R. D. Simons	Ged. M.
S. J. Samuels	Thesaurier.
J. W. Lobato	Secretaris en Archivaris

Obadiah (Schotsch)

Keizerstraat 86

W. J. L. Cramer	R. W. M.
P. A. May	I. P. D.
Conrad F. Barrow	W. D. M.
G. W. Lawrence	W. D. M.
Th. Bijlhout	Secretaris.
J. M. Samson	Thesaurier.

Ancient order Forestry No 7416.

Burenstraat 26

C. B. Samuels	Chief Ranger
L. E. de Vries	sub Chief Ranger
M. Lobato de Mesquita	Penningmeester
G. W. J. Spong	Secretaris

Surinaamse almanakken vormen een onuitputtelijke bron voor onderzoek, vooral voor genealogen. Onlangs is begonnen met digitalisering van de in-

houd van circa negentig boekjes. Deze pagina uit die van 1924 is een van de zeldzame bronnen van informatie met betrekking tot loge Obadiah.

van de orde in de overzeese koloniën moet dat met een korrel zout worden genomen. De beginfase van de vrijmetselarij in Suriname kan beter als een 'old boys network' worden getypeerd. De financiële belangen van de blanke planters zijn in de periode waar het hier omgaat, bijzonder groot. Was 1771 nog het topjaar van de import van in totaal ruim zesduizend slaven in Suriname, een paar jaar later zet het economische verval in mede als gevolg van de Amsterdamse beurscrisis van 1773, de Vierde Engelse Oorlog van 1780 tot 1784 en de ineenstorting van de West Indische Compagnie in 1791. Maar er verandert binnen de broederschap nog meer. De eerste vrije slaven, al of niet 'Joodsche couleurlingen' - dat wil zeggen buitenechtelijke mulatten van blanke Portugees-Joodse plantagehouders en hun zwarte slavinnen - worden aarzelend tot de orde toegelaten. De groei van het aantal joodse Creolen en vrije slaven - ook onder vrijmetselaren - leidt ertoe dat het logewezen als vehikel gaat dienen om hogerop te komen. Het lidmaatschap geeft sociaal aanzien.

Ondanks de oprichting van zo-

veel loges in de tweede helft van de achttiende eeuw, blijft Concordia op termijn als enige loge over. De geschiedenis na 1800 laat zich het beste schetsen door eerst stil te staan bij de relaties van loge Concordia met de buitenwereld (Nederland respectievelijk de Surinaamse maatschappij) en vervolgens het effect van die relaties op de orde zelf te beschrijven.

De relatie met Nederland is tot dan toe altijd warm en hartelijk geweest. Concreet uit zich dat in een donatie van 4000 gulden aan de slachtoffers van de ramp van het kruitschip in Leiden in 1807. Onder invloed van de Napoleontische oorlogen verandert de relatie, want tijdens de staatkundige vereniging met België blijken in 1821 de loges in West-Indië, en dus ook Concordia, zonder enig overleg onder het Franse katholiek gezinde logebestuur van de Zuidelijke Nederlanden te Brussel te zijn gebracht.

De Surinaamse broeders zijn over deze handelswijze uiterst verontwaardigd en zij verzetten zich. Paramaribo blijft willens en wetens de post naar Den Haag als vertegenwoordiger der Noordelijke Nederlanden versturen, waar na aankomst de post domweg naar Brussel wordt doorgestuurd.

***Belangrijk platform voor serieuze
uitwisseling van gedachten***

De relaties verzuren steeds meer. Er moet iets gebeuren. Loges uit Amsterdam, Haarlem en Rotterdam springen hun broeders in Paramaribo te hulp en schout-bij-nacht J.C. Rijk, gouverneur van Suriname en vriend van Prins Frederik der Nederlanden - beiden zeer vooraanstaand vrijmetselaar -, vertrekt voor een pr-missie naar Paramaribo. Pas in 1839 wordt de zaak teruggedraaid en vallen de loges in West-Indië niet meer onder België maar weer onder Nederland. Vervolgens blijken echter de vertegenwoordigers uit Suriname geen stemrecht in de Grootloge te hebben, en al met al zullen pas in 1856, tijdens het eeuwfeest van de vrijmetselarij in Nederland, de gekrenkte Surinaamse gevoelens geheeld zijn.

Omdat vrijmetselaren tot de sociale elite behoorden, zijn korte lijnen tussen vrijmetselaren en gouverneurs altijd van welbegrepen wederzijds belang geweest. In 1842 treedt Elias aan als gouverneur. De gouverneur, die geen vrijmetselaar is, wordt tot broeder honoris causa gebombardeerd, wat hij aanvaardt zonder overigens later veel voor de vrijmetselarij terug te kunnen of willen

doen. Deze gouverneur was namelijk een vastberaden voorstander van de afschaffing van de slavernij, en niet ondenkbaar is dat hij loge Concordia als een reactionair bolwerk beschouwde. Met de komst van de maçonnieke gouverneurnements-secretris Lisman in 1846 verbetert de relatie met Concordia. Hij heeft zichzelf binnen de vrijmetselarij overleefd door een naar hem vernoemd maçonniek Opvoeding- en Ondersteuningsfonds in Suriname.

Door de bekoelde relatie met Nederland en de ervaring met gouverneur Elias die weinig op heeft met Concordia, belandt de vrijmetselarij in een enigszins geïsoleerde positie. De drie overgebleven loges, Concordia, Standvastigheid en L'Union zoeken toenadering tot elkaar. De maatschappelijke situatie medio negentiende eeuw verandert bovendien in voor vrijmetselaren ongunstige zin. De macht van de planters neemt aanzienlijk af, en gezien de samenstelling van de loges werkt dit door tot in de gelederen van de vrijmetselarij.

In 1832 steken drie opstandige slaven een gedeelte van Paramaribo in brand, waarbij onder andere de

Over en weer werden bezoeken afgelegd. Op deze foto uit 1956 is Grootmeester Davidson bij Concordia op bezoek.

Lutherse en de Hervormde kerk in vlammen opgaan. Concordia aan de Saramaccastraat, net op tijd gered uit de vuurzee, verleent beide gemeenten onderdak. Dit ligt ook voor de hand, gezien de vele en hechte persoonlijke banden die er onderling bestaan. Bij een brand eerder in 1821 gaat het gebouw van loge L'Union van de Portugees-Joodse broeders in vlammen op, waarbij veel archiefmateriaal voorgoed verdwijnt. L'Union is vanaf 1828 nog even actief om, zoals eerder aangegeven, in 1835 definitief op te gaan in loge Standvastigheid van de Hoogduitse Joden. Hebben de Portugeese en de Hoogduitse Joden in 1830 nog aparte rabbi's, in 1860 is er één gemeenschappelijke rabbi, wat bijdraagt aan de terugkeer in 1850 van vele Joodse broeders, Portugeese en Hoogduitse, in de Surinaamse moederloge Concordia.

In de tweede helft van de negentiende eeuw komt de Orde der Vrijmetselaren onder vuur te liggen. Voor- en tegenstanders van de afschaffing van de slavernij roeren zich. Concordia wordt gezien als een conservatief bolwerk dat tegen de afschaffing is. Gouverneur Rijk, voorstander van afschaffing van de slavernij, komt bij Concordia

langs om ze te overtuigen van de afschaffing. In een anoniem pamflet uit 1859 wordt gesproken over 'de Surinaamsche Loge als een verdorven ligchaam. De meest beruchte slavenbeulen zijn er niet alleen leden, maar zelfs officieren van'. In 1860 komen vanuit Nederland de Commissaris van de Koning Metman en zijn secretaris Van Anandel, beiden vrijmetselaar, speciaal bij de broeders van loge Concordia op bezoek. Zij hebben de opdracht meegekregen de afschaffing van de slavernij voortvarend ter hand te nemen.

In 1860 betreft Concordia met nog maar 73 leden Gravenstraat 6, waar ruim driekwart eeuw eerder in de bloeiperiode van de vrijmetselaren de officierbroeders van loge Cura et Vigilantia hadden gezeten. Toenemende vergrijzing en absentieïsme onder de broeders zorgen voor aanhoudende stagnatie binnen Concordia. Vele ambtenaren en officieren uit Holland, van wie men weet dat zij vrijmetselaar zijn, melden zich niet automatisch meer bij Concordia aan. Een leerling-vrijmetselaar doet een gedurfde poging iets te veranderen. Hij verwijft het bestuur dat leerlingen nauwelijks

*De auteur op onderzoek op de
begraafplaats Oranjetuin in
Paramaribo*

Bakra Winti of vrijmetselarengeloof

aan het woord mogen komen. Met moeite komt het onderwerp 'vrouw en vrijmetselarij' op de agenda. Deze signalen komen over. Om jongeren aan te trekken start Concordia in 1861 een Maçonnieke Sociëteit en in 1899 een dispuutclub voor jongemannen-broeders. Beide pogingen tot vernieuwing blijken vergeefs, en het aantal bezoekende broeders op bijeenkomsten daalt. Inmiddels is ook de sfeer binnen Concordia veranderd. Het is een wat introverte club van oudere heren geworden, die spirituele diepgang zoeken. Mede daardoor ontstaan bij buitenstaanders steeds meer praatjes, vooroordelen en vooringenomenheid ten aanzien van de vrijmetselarij. In de volksmond ontstaat de uitdrukking Bakra Winti of vrijmetselarengeloof.

De verhoudingen met de kerken waren en zijn uiteenlopend en wisselend. De relatie met de Lutherse kerk is innig. De Hervormde Gemeente voert incidenteel actie tegen de vrijmetselarij. Problematischer is de relatie met de Evangelische Broedergemeenschap, want hun voorgangers mochten geen vrijmetselaar zijn. De katholieke kerk probeert bij herhaling de orde als de antichrist af te schilderen. In de pers in 1905 en via radiopraatjes in 1944 worden anti-maçonnieke uitspraken gedaan. Er ontstaat een defensieve opstelling binnen Concordia, waartegen vooral leerling-vrijmetselaren zich verzetten. De oprichting van een maçonnieke leesvereniging in 1901, de introductie van een vragenbus in 1906, de stichting van een volksbibliotheek in 1914, het lijkt nauwelijks mogelijk de al decennia bestaande stagnatie binnen de vrijmetselarij te doorbreken. Maar revolutionaire veranderingen zitten overal in de lucht en bereiken vanuit Europa ook Paramaribo. Dan in 1921 ontstaat een geheel nieuwe loge

van vrijmetselaren, loge Obadiah, opgericht met speciale toestemming van de Grootloge van Schotland. Een aantal sociaal bewogen jonge Surinaamse broeders maken zich los van de behoudende broeders van de eerbiedwaardige loge Concordia en richten een aparte loge op en stellen zich dus daarmee onafhankelijk op. Terwijl behoudende Lutherse en Hervormde en vooral Portugees-Joodse broeders elkaar al ruim een eeuw in Concordia treffen, is daar opeens loge Obadiah, opgericht door broeders afkomstig uit de lichtgekleurde Creoolse groep.

Vanzelfsprekend ontstaat in de kortste tijd onenigheid tussen Concordia en Obadiah. Het maatschappij-kritische moment 1921, met de oprichting van loge Obadiah, herschikt de broederschap der vrijmetselaren in Suriname definitief. De Orde der Vrijmetselaren in Suriname zou nooit meer zijn zoals vroeger. Want de vrijmetselaren van Obadiah behoren niet meer tot de koloniale elite, maar zij zijn middenstanders en werklieden die steeds meer betrokken raken bij de arbeidersbeweging onder Afro-Surinamers. Deze sociaal bewogen broeders bieden zelfs hulp bij de oprichting van een ander belangrijk en nog steeds bestaand genootschap, de Orde van Mechanics. De zogenoemde werktuigbouwkundigen van de Orde van Mechanics verenigen zich in hun eigen nieuwe loge Volharding van 1922. Zij zijn 'eenvoudige sjouwers en kleine luyden' en al gauw ontstaat met de 'sjouwman-vrijmetselaren' van Obadiah een grote onderlinge solidariteit en vruchtbare samenwerking. In 1938 houdt loge Obadiah op te bestaan. Sommige leden keren terug naar hun conservatievere broeders-vrijmetselaren in Concordia, en andere sluiten zich definitief aan bij de progressievere broeder-mechanics in Volharding. Na verkoop van het stati-

ge gebouw aan de Gravenstraat koopt loge Concordia een terrein aan de Kwatta waar een eenvoudiger gebouw wordt opgetrokken. In aansluiting op de opening van het nieuwe logegebouw aan de Kwattaweg in 1961 zijn twee nieuwe loges opgericht, de Stanfaste in 1964 en De Gouden Driehoek in 1968. In de jaren zeventig van de twintigste eeuw telde de vrijmetselarij circa 140 leden. In 2009 zijn er totaal 111 leden, gelijkmatig verdeeld over de drie loges.

Buitenstaanders scheren ten onrechte uiteenlopende broederschappen over

één kam. De zogenoemde houthakkers van de Orde van Foresters en de werktuigbouwkundigen van de Mechanics zijn veel jongere broederschappen. Zij zijn pas opgericht ná de afschaffing van de slavernij, wanneer leidinggevende Afro-Surinamers zich organiseren in zelfhulp groepen en onderlinge waarborgfondsen oprichten met betrekking tot ziekte, werkeloosheid en overlijden. In dit proces van emancipatie gebruiken zij de besloten structuur van de vrijmetselaren als prototype voor de eigen organisatie. Van alle verschillen tussen de Orde van Vrijmetselaren enerzijds en die

Publieke uitingen van broederschap zijn uiterst zeldzaam. Hier op een toegangshek en op één van de graf-

stenen op de monumentale begraafplaats Oranjetuin in Paramaribo.

van de Foresters en van de Mechanics anderzijds (wat betreft tijdstip en redenen van ontstaan, functies en evolutie) is het verschil in sociale en culturele samenstelling van het ledenbestand de meest toekomstbepalende. De vrijmetselarij was blank maar werd al snel multiraciaal. De huidige leden hebben een Afro-Surinaamse (de meerderheid), Europese, Javaanse en Chinese achtergrond. Hindoestanen treden nog in beperkte mate tot de orde toe. De Orde van Foresters en de Orde van Mechanics zijn van het begin af aan door en voor Afro-Surinamers geweest en zij zullen zo goed als zeker Afro-Surinaams blijven. Sociaal-cultureel en sociaal-economisch behoren de vrijmetselaren tot de maatschappelijke elite. Broeders die recent hun sporen in de samenleving hebben verdiend zijn onder meer Sedney, minister president, Radhakishun, vice-president, de ministers Thijm, Frijmersum en Essed, de predikanten Paap, Van Schaik en Hoekstra en universitaire docenten als Jesserun, Dennert en Waaldijk. De periode van de Revolutie (1980-1987) heeft Concordia redelijk doorstaan. De loge was circa een jaar gesloten omdat bijeenkomsten van

de meeste verenigingen in de stad verboden waren. Sommige broeders werkten uit financiële nood met de nieuwe regering samen, en binnen de loge had men daar begrip voor ('burgermeesters in oorlogstijd'). Een broeder-militair was verantwoordelijk voor de berichtgeving aan de nabestaanden van degenen die bij de Decembermoorden in 1982 om het leven kwamen en is, waarschijnlijk ten gevolge van de doorgemaakte stress enige tijd erna overleden (persoonlijke mededeling).

Behalve broeders zijn er ook zusters. De Vereniging van Vrouwen van Vrijmetselaren (V5), opgericht in 1950, is een actief en zelfstandig onderdeel van de Nederlandse vereniging. Doel is zusterschap aankweken; V5 staat open voor echtgenotes, weduwen en dochters boven 23 jaar. Het multiculturele onder vrijmetselaren wordt beschouwd als een groot goed dat meer bekendheid zou mogen krijgen. De traditie levensvragen en maatschappelijk relevante onderwerpen systematisch ter hand te nemen zonder daarbij in godsdienstig en politiek gekissebis te verzanden, biedt perspectieven voor de toekomst. De

De binnentuin van het logegebouw op de hoek Kwattaweg en Van Idsingastraat in Paramaribo is ontworpen rond een kubieke steen die intussen lichtjes scheef staat.

Orde van Vrijmetselaren in Suriname is voor veel Surinaamse intellectuelen inmiddels een belangrijk platform voor dialoog en serieuze uitwisseling van gedachten geworden doordat op maçonnieke bijeenkomsten de dialoog (compareren) op de voorgrond staat en minder de discussie of het debat. De Orde van Vrijmetselaren verdient

meer openheid, zodat in de samenleving bestaande vooroordelen gecorrigeerd worden. Verdere groei in ledenaantal als effect van publieke aandacht naar aanleiding van het aanstaande jubileum in 2011 is voor deze oude Surinaamse broederschap een schitterende uitdaging.

Noten

1. Ook al ben ik geen vrijmetselaar, de volgende personen dank ik voor hun 'broederlijke' ontvangst en hulp: T. Walter van het Cultureel Maçonniek Centrum (CMC) in Den Haag, T. van de Sande in Nijmegen en in Paramaribo H. Hanenberg, J. de Miranda, J. Sedney en D. Wip.
2. R.J. van Pelt: 'Suriname en Curaçao'. *Thoth, Tijdschrift voor Vrijmetselarij* 2: 85-86, 1979.
3. F.E. Bruyning: 'Suriname'. In: *Honderd vijf en zeventig jaren Nederlandsche Vrijmetselarij*. Uitgeverij H.J.W. Becht, Amsterdam XE "Amsterdam" . 83-94, 1931.
4. H. Maarschalk: 'West-Indië'. In: *Geschiedenis van de Orde der Vrijmetselaren in Nederland, onderhoorige Koloniën en Landen*. Breda, P.B. Nieuwenhuis pp. 400-409, 1872.
5. Ph.A. Samson: 'Uit de geschiedenis van de loge Concordia XE "Concordia" Br.B.J. Elias' XE "Elias" . *Algemeen Maçonniek Tijdschrift* 1: 436, 1938.
6. Jacobus Toes: *Wanklanken rond een wingewest; in de nadagen van de Surinaamse slavernij*. Hoorn: Drukkerij Noord-Holland, 1992.
7. Ch.W. Furlong: *Gedenkboek; uitgegeven in opdracht van Loge Concordia XE "Concordia" te Paramaribo ter gelegenheid van het 200 jaar bestaan op 17 november 1961*. Paramaribo: W.L. Salm, 1961.

Jannes H. Mulder (1940) was internist-oncoloog en promoveerde op een dierexperimenteel onderzoek. Later heeft hij op het Ministerie van VWS te Den Haag en op het Ministerie van Volksgezondheid te Paramaribo gewerkt. Sinds 2005 doet hij onderzoek naar rituelen. (www.jannesmulder.nl)

